

MEVSİMLER RİSALESİ LATİFÎ FUSUL-İ ERBAA

Yazar

Melike GÖKCAN

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7409-55-1

Kitap Adı

Mevsimler Risalesi Latifi Fusul-i Erbaa

Yazar

Melike GÖKCAN

ORCID iD: 0000-0003-0595-7226

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

FIC051000

DOI

10.37609/akya.252

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Kastamonulu Abdullatîf, Latîfî, edebiyat tarihimiz açısından en önemli isimlerdendir.

Kastamonu'dan İstanbula gelerek bir kâtip olarak hayata atılan Latîfî, belki de emsalleri gibi büyük bir şair olmayı arzulamaktaydı, ancak kalemi ona nesir vadisinde yol açtı. Hayatının, İstanbul'da tutunmaya çalıştığı bu ilk dönemini Evsaf-ı İstanbul'da acı tatlı yönleriyle şöyle bir tartar, İstanbul halkını neredeyse hafif mizaçlı bulur. Demek ki kendisi, dedesi Hamdi gibi, biraz da zahid meşreptir.

Latîfinin bir şair olarak arzu ettiği kadar rağbet görmemiş olması, belki de mizacının kendisini şiir vadisinden nesir vadesine sürükleyen ağır yönü ve âlim olmayı daha önemseyen aile geleneğinden kaynaklanmaktadır.

Metot sahibi, çığır açıcı bir tezkireci olarak Larifi'nin adı hep tezkiresiyle anılsa da irili ufaklı risaleleri onun nasir olarak kalem kuvvetini yansıtır.

Bu çalışmaya konu olan eseri, Münazara-i Latîfî adıyla da bilinen Fusuf-ı Erbaa adlı risaledir. Bu risale aslında dört mevsim anlatımından ibarettir.

Mevsimler risalesinin "sebeb-i te'lif"inde de Latîfî, eserin asıl esprisi olan "mevsimler" sembolizmine bir atıfta bulunur. Müellif, iki noktadan çıkış yapmaktadır. Bunlardan ilkinde mevsimler ve insan hayatının evreleri arasındaki benzerliğe bir gönderme yapılır; ikincisinde ise "bahar"ın sembolik alegorik, mitolojik arkaplanından beslenen bazı hususlar vardır.

Eserin sonlarına gelindiğinde insanın hayatının evrelerinin mevsimlerle ilişkisi yaş aralıkları da söylenerek kurulur. Tah-

min edileceği üzere “bahar” ve gençlik çağı ilişkisi kurulmuştur. Latîfî bilhassa yeni yetme/ergen dönemini bu mevsime benzetir. Gençlik, üretken ve canlılık dolu bir evredir. Müellif sadece gençlik çağının coşkusunu değil, sanatkâr mizacın oluşumunu da “bahar” imgesiyle ilişkilendirir. Bu bağlantı sayesinde, şairane mizacın doğuş ve gelişimi ile bahar mevsiminin üreten, besleyen, canlandıran yapısı arasında bir ilişki kurulur.

Bahar ve şairaneliğin bir diğer buluşma noktası “gül ve bülbül” alegorisidir. Genç bir şairin sanatkâr portresinin önemli bir unsuru, “âşık” kimliğidir. “Maşuk” karakteri, “cemâl” ve “hüsn” sıfatlarının taşıyıcısı olarak klasik şiirin merkez değeri olarak görünse de aslında şiirin sesi “âşık” karakterine aittir. Dolayısıyla “âşık”ın sesi şairin sesidir. Bu sebeple, şairin eserin mukaddimesinde “bülbüliye” türünde bir manzumeyle giriş yapması anlamlıdır. Eserin bir münazara olarak anılmasının sebebi biraz da budur. Müellif, “bülbul” ve “gül” gibi iki alegorik varlığın üzerinden sanat ve ilham konusunu diyalektik bir anlatımla işlemiştir. Tabiatdaki tüm güzelliğin gülün varlığında toplanıp baştan çıkarıcı bir sevgili hüviyetiyle karşısına dikildiği anda şair de ister istemez bülbül kimliğine bürünmüştür.

Müellif, yaz mevsimini renkleriyle ve olgun meyvelerin tadıyla tasvir eder. Yaz lal, yakut ve zümrüt rengindedir. Çiçeklerin tam olgun çağıdır. Kokular ağırlaşmış, usareler olgunlaşmış; güller kızdıkça kızmış; sümbül dağılmaya, nergis dembedem daha da mest olmaya başlamış, güzelliğin kemâli, zevâle dönmeye yüz tutmuştur. Burada adeta bir yozlaşma vardır. Zevk ve safa içinde ayş ü işrette son reddeye gelmiş çemen halkı tuğyana düşmüştür ve onları bekleyen ise fasl-ı hazandır.

Hazan bir yönüyle hasat mevsimidir. Çimenin solduğu, renklerin sarışına meylettği bir dönemdir. Eserde hazanın hem güzelliği anlatılır, hem de zevali. Muhafif rüzgârlar, çemen mül-

künde iktidar değışikliğinin habercisidir. Bahar saltanatı yerini kışın işgaline bırakmaktadır.

Kış ise eserin en renkli anlatımlara sahne olan faslıdır. Burada müellifin üslûbunun mizahi yönleri ortaya çıkar. Kışın gerçi şakası yoktur, tüm tabiatı perişan etmiş, çemendeki saltanatı yerle yeksan etmiştir; ancak, İstanbul'da kış manzaraları renklidir. Halkın bir kısmı sincap, samur kürklerine, yünlere bürünür; bir kısmı da Dimetoka soğanı gibi kat kat giysiler altında kalmıştır. Böyle imkanları olmayan fakir, fukara ise ne yazık ki titremekte, buldukları her ocağa sokulmaktan uskurmu balığı gibi kararmaktadır. Şiddetli soğuk, müminleri Mecûsî'ye çevirmiştir.

Dört mevsim tablosu renkleriyle, dokularıyla, kokularıyla resmedilir. Eserin belki de en dikkate değer taraflarından biri, tabiat anlatılırken, bilhassa İstanbul esas alınarak halkın yaşayışına kültürüne, zevklerine dair pek çok detay verilmesidir. Fusûl-i Erbaa, Evsâf-ı İstanbul ile birlikte İstanbul şehir kültürünün XVI. yüzyıl görüntüsünden yansımaları günümüze taşır.

Bu çalışma, kültür ve medeniyet tarihimizden bir çağı resmeden tablonun bir parçası, bir detayı belki. Ancak, her detay, büyük tablo içinde bir şeyleri daha net görmemizi sağlar. Bu çalışmanın böylesi bir katkı sağlayacağını ümit ederek Fusûl-i Erbaa'yı takdim ederiz.

Melike GÖKCAN

Eskişehir, 2021

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm

LATİFİ'YE DAİR.....	1
Latifi, Hayatı, Sanatı	1
Eserleri	5

2. Bölüm

“MÜNAZARA”YA DAİR.....	11
“Münazara”ya Dair Birkaç Söz.....	11
Yunan Felsefe Okulundan İslâm Kültür Dünyasına Diyalektik	
Düşünce ve Münazara	13
Klasik Türk Edebiyatında Münazaraların	
Genel Özellikleri.....	16
Fusûl-i Erbaa Münazara mıdır?.....	17

3. Bölüm

FUSÛL-İ ERBAA	19
Eserin Yapısal Özellikleri.....	19
Mevsimler Risalesinin Muhtevası	20
Giriş Bölümleri: Kozmik Düzenin Dört Unsuru	20
Sebeb-i Te'lif-i Risale.....	23
Münâzara-i Bülbul.....	24
Fasl-ı Bahar.....	25
Fasl-ı Tâbistan	26
Fasl-ı Hazan.....	28
Fasl-ı Zemistân	29
Eserin Sembolik Yapısı: Mevsimler Alegorisi	30

Kutsal “Bahar”ın Tarihi: Nevruz’un Kökenine	
Kısa Bir Bakış	30
Kışın Mitolojik Tarihine Kısa Bakış	34
Metne Dair Bir Kaç Not.....	36

4. Bölüm

METİN	39
--------------------	-----------

KAYNAKLAR	111
------------------------	------------

TIPKI BASIM	114
--------------------------	------------

KAYNAKLAR

- ÇA, Mehmet (1999) Türk Kahramanlık Destanlarında İç Mücadele ve Yakın Akrabaları Tarafından İhanete Uğrayan Kahraman, *Millî Folklor*, 44/ 18-23.
- AKSOY, Hasan (1986) “Münâzara,” Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul: Dergâh Yay., s. 468-469
- AKKUŞ, M. (2006) *Klasik Türk Şiirinde Anlam Dünyası: Edebi Türler ve Tarzlar* Fenomen Yayınları.
- ANDREWS, W. G (2019) İki Farklı Latîfî Tezkiresi Ve Nüshaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*, (68), 49-68.
- ANDREWS, W.Guilford (1970) *The Tezkere-i Şu'ara of Latîfî's a Source for the Critical Evaluation of Ottoman Poetry*. The University of Michigan.
- BABİNGER, Franz (1982) *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çev. C. Üçok. Ankara.
- BANARLI, N. S. (2004) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BAŞÇETİNCİLİK A. (1975) *Türk Kültüründe Nevruz Dramatik Köylü Gösterilerinin Ritüel Niteliği*, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, (Der. Metin And) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları A. Ü Basımevi s: 1-11.
- BENLİ, Ş. (2019). *Klasik Türk Edebiyatında Münazara, Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CANIM, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-sua-ra-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0> [12.02.2021].
- CANIM, (2016) Bir Biyografi Ustası, Bir Klâsik Dönem Edebiyat Eleştirmeni Latîfî Ve Şairler Tezkiresi. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, (5), 109-134.
- CEYHAN, A., EKİNCİ, R. (2020) Latîfî'nin Nesr'ül-leâlî Tercümesi: Nazm-ı Cevâhir, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 79-190.
- ÇAPRAZ, E. (2018). ‘Mücadeleden ‘Münazara’ya: Türk Edebiyatında Münazaranın Kaynağına Dair İçtimai Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 58(1), 21-41.
- ÇELEBİOĞLU, Ayşe (2014) Şeyh Latîfî ve Esrâr-nâme Adlı Risalesi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİ-AD)*, 4(8), 5-14.

- ÇİĞ, M. İ. (2016) Nevruz ve Sumer Bereket Kültü Aynı Kaynak Değil Mi? *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(2).
- ÇİĞ, M. İ. (1994). Sumerlilerden Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığa Ulaşan Etkiler ve Din Kitaplarına Giren Konular. *Belle-ten*, 58(223), 685-724.
- DİRİÖZ, Meserret (1980) “Türk Edebiyatında Münazâra,” Millî Kültür, C. II, S. 1, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay., s. 20-22.
- DURMUŞ, İsmail (2006) “Münazara (Arap Edebiyatı),” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 577-579.
- ELİADE, M (2003) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Kabalcı Yayınları.
- ELİADE, M. (1994). *Ebedî Dönüş Mitosu*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- ERKAL, A. (2001) Divan Edebiyatı’nda Hazaniyye Ve Nev’inin’ hazaniyye-İ Latife’e İsimli Kasidesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(18).
- İSEN, Mustafa (1999) *Latîfî Tezkiresi*, Ankara: Akçağ Yay.,.
- GÖKCAN, M.T (2015) *Hızri Münazara-i Tîg ü Kalem*, Ankara: Akademisyen Yay.
- KAFKASYALI, A. (2005). Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bakış. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 149-172.
- KÖKSAL, F. (2006) Münazara, <https://islamansiklopedisi.org.tr/munazara#4-turk-edebiyati> [12.02.2021].
- KRAMER, S. N. (2001). *Sümer Mitolojisi*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- KÜYEL, M. T. Edebiyatımızda Sumerli İzleri Var mıdır?. *Erdem*, 6(17), 359-398.
- MENGİ, Mine (2007) “Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası”, *Talid Dergisi*, C. 5., S. 10., s. 43-76.
- MUTLU, S. A. (2016) Eski Mezopotamya’da Nevruz Kutlamaları, *Archivum Anatolicum (Aran)*, 1, 14.
- ÖZDEMİR, H. (1996) Latîfî Subhatü’l-Uşşak: Manzum Yüz Hadis Çevirisi.
- ROSENBERG, D. (2003) *Dünya Mitolojisi* (Üçüncü Basım) Ankara: İmge Yayınevi.
- SARI, İ. (2017) *Sümer Uygarlığı: Sümer Dini ve Tanrıları*, nokta-e-kitap.

- SEVGİ, A. (2003) DİA, <https://islamansiklopedisi.org.tr/latifi>[12.02.2021].
- SEVGİ, A. (1987) Latifi Hayatı ve Eserleri İnceleme Metin. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜNDÜZ, Şinasi (2006) “NEVRUZ”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nevruz> (14.02.2021).
- TANYILDIZ, Ahmet (2008) “Münâzaranın Menşei ve Divânı Lugâtî't-Türk'te Münâzara İçerikli Manzumeler,” *Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildiri Metinleri*, Rize Üniversitesi Yay., s. 207-214.
- ÜNVER, S. (1978). Türkiye'de Nevruz ve Nevruziye. acikerisim.fsm.edu.tr
- YAVUZ, Y. Şevki (2006) Münazara, <https://islamansiklopedisi.org.tr/munazara#4-turk-edebiyati>[12.02.2021].
- E. Wagner, “Munazara”, *The Encyclopaedia of Islam*, V. 7, Leiden, E. J. Brill, 1993, Volume VII MIF — NAZ s. 565-566.